

LISZT BULLETTIN

Februari 2023

Redactie:

Hans Roskam, Christo Lelie

Inhoud van deze uitgave

1. Een nieuw Liszt-jaar, een nieuw geluid. Van de nieuwe voorzitter
2. Boekpresentatie en pianorecital door Albert Brussee en Martin Kaptein – 5 maart in Delft
3. Huisconcert in Delft door Radu Ratering – 16 april in Delft
4. Kennismaking met ons nieuwe bestuurslid Alexandra Kaptein
5. Terugblik op de herdenking “In memoriam Toos Onderdenwijngaard”
6. Toespraak door Christo Lelie bij de herdenking “In memoriam Toos Onderdenwijngaard”
7. Boekbespreking van Albert Brussee - *In het voetspoor van Franz Liszt – Twaalf zwerftochten door Europa*
8. Kringberichten

Een nieuw Liszt-jaar, een nieuw geluid

van de nieuwe voorzitter

Toen in 2018 Peter Scholcz liet weten dat hij zou stoppen als voorzitter van het bestuur van onze stichting, vroeg hij mij om hem op te volgen. Ik heb dat toen niet gedaan, omdat ik twee bedenkingen had. In de eerste plaats vond ik dat het niet aan de scheidende voorzitter was om in zijn opvolging te voorzien, maar dat het een taak van het voltallige bestuur was. In de tweede plaats bedacht ik dat ik al wel heel lang en zeer nauw betrokken was bij de Franz Liszt Kring. Ik was lid vanaf het eerste uur, dus vanaf 1979, ononderbroken bestuurslid sinds 1985 en zo'n kwarteeuw vicevoorzitter. In die hoedanigheden was ik (mede)verantwoordelijk voor het organiseren van onze festivals en (huis)concerten, vele daarvan in mijn woning gehouden, en ik zette mij langdurig in als auteur voor en redacteur van het tijdschrift. Ik kon mij daarom op dat moment niet goed voorstellen dat ik na al dit prachtige maar soms ook moeilijke werk nog in staat zou zijn om zo fris als een hoentje de kring het nieuwe leven in te blazen waar de vergrijzende stichting om zat te springen.

Hoe blij was ik, toen bestuurslid Toos Onderdenwijngaard voorstelde om Martyn van den Hoek te vragen voorzitter te worden. Als winnaar van het eerste Liszt-concours had hij én een grote naam én hij was bevlogen van Liszt. Bovendien had hij veel ervaring in het organiseren van festivals en zat zijn sprankelende geest vol ori-

ginele ideeën. Martyn nam de uitdaging terstond en graag aan en zorgde inderdaad voor nieuwe initiatieven en een opleving van de activiteiten.

Zoals bekend was zijn voorzitterschap van kortere duur dan te voorzien was door zijn ernstige ziekte en overlijden, in augustus 2022.

Wisseling van de wacht

Andermaal stond het bestuur voor de lastige taak een voorzitter te vinden. Mensen met kennis en passie voor Liszt, liefst beroepsmusici van enige naam, bleken niet voor het oprapen te liggen. Daarom vroeg het bestuur tijdens een vergadering in oktober jongstleden mij om mijn functie als vicevoorzitter op te waarderen tot voorzitter.

Dit keer nam ik de uitdaging wel aan, niet zozeer omdat er moeilijk iemand anders te vinden was, maar vooral omdat ik, geïnspireerd door Martyn, mij nu wél gemotiveerd en in staat voelde om onder mijn voorzitterschap onze kring en daarmee Liszt en zijn muziek een mooie toekomst te gaan geven. Dit keer speelde mee, dat nu voor mij het pensioen naderbij kwam, zodat ik meer tijd zou overhouden om mij met het besturen bezig te gaan houden. Een andere motiverende factor was, dat we ons bestuur konden uitbreiden, met de jonge en zeer begaafde pianiste Alexandra Kaptein, die als geen ander

een adept is van de muziek en de persoonlijkheid van Franz Liszt (zie haar biografie hieronder). In de afgelopen bestuursvergaderingen bleek zij vele ideeën te hebben om onze activiteiten te intensiveren en onze kring te verjongen. Welkom Alexandra!

Plannen voor 2023

Voor het jaar 2023 zijn staan er mooie plannen op de rol. In Delft hebben we een perfecte locatie gevonden waar wij onder de meest gunstige voorwaarden concerten kunnen gaan houden. Het is een Pianosalon met twee concertvleugels, gevestigd in een monumentaal pand aan de oudste Delftse gracht. Er zijn voorlopig drie concerten gepland, steeds op de zondagmiddagen.

Het eerste is al op 5 maart. Dan zal **Albert Brussee** een causerie houden over zijn boek *In het voetspoor van Franz Liszt*. De middag wordt besloten met een recital door de jonge pianist **Martin Kaptein**.

Op zondag 16 april zal de 19-jarige pianist **Radu Ratering** een recital geven, hem door de Liszt Kring aangeboden, omdat hij tijdens Liszt Utrecht het simultaan gehouden concours NLiszt voor Nederlandse pianisten overtuigend wist te winnen.

Tenslotte zal op 18 juni de veelzijdige, Pools-Franse pianiste/organiste **Lidia Ksiazkiewicz** het seizoen 2022-2023 in Delft met een pianorecital afsluiten.

Wibi Soerjadi speelt op de Donateursdag!

Er is ook al een datum bekend van de volgende Donateursdag; die wordt op **zaterdag 21 oktober**, de dag voor Liszts verjaardag, weer in de Westvest90 kerk te Schiedam gehouden.

Noteert u die dag alvast in uw agenda, want dan zal ons nieuwe lid van het comité van aanbeveling **Wibi Soerjadi** voor ons komen spelen!

Er worden ook plannen gesmeed voor een project in het volgend seizoen over de liederen van Robert Franz en Liszts transcripties daarvan, een initiatief van bestuurs-

Wibi Soerjadi. Foto Frank Doorhof.

Biografie Christo Lelie

Voor wie de nieuwe voorzitter wellicht niet kent een korte introductie. Ik studeerde de hoofdvakken piano en orgel aan het Rotterdams Conservatorium, ben tot op heden werkzaam als balletbegeleider bij de dansafdeling van Codarts Rotterdam en organist in drie Delftse kerken. In mijn concertpraktijk als organist heb ik de meeste werken van Liszt in binnen- en buitenland mogen uitvoeren. Daarnaast was ik veertig jaar recensent bij dagblad *Trouw*, schreef ik een boek over de geschiedenis van de piano en ben ik nog steeds hoofdredacteur van het *Piano Bulletin*, het tijdschrift van de European Piano Teachers Association, afd. Nederland. Van jongs af aan ben ik gefascineerd door de muziek en de persoonlijkheid van Franz Liszt. Dat kwam niet alleen tot uiting in mijn concertrepertoire en de talrijke artikelen die ik over Liszt schreef, maar ook in het opbouwen van een omvangrijk Liszt-archief. Dat bestaat uit een bijna complete bibliotheek met literatuur over Liszt, enkele handschriften en een collectie iconografie (originale portretfoto's en lithografieën, etc.). Die collectie is in de vele jaargangen van het *Tijdschrift van de Franz Liszt Kring* al aardig ontsloten.

lid Alexandra Kaptein. Ook hopen we de banden met zusterverenigingen, zoals de Schubert Stichting, aan te gaan halen.

Alle praktische informatie over deze concerten zal in dit en de volgende bulletins uitvoeriger worden gepubliceerd. Voor de eerste keer staat dit *Liszt Bulletin* onder eindredactie van onze secretaris Hans Roskam, dit keer nog bijgestaan door ondergetekende. Namens het bestuur wil ik hierbij Albert Brussee hartelijk danken voor het redactiewerk dat hij vele jaren voor het *Liszt Bulletin* heeft gedaan,

Rest mij u een muzikaal, gezond en voorspoedig 2023 toe te wensen!

Christo Lelie, voorzitter Franz Liszt Kring

Boekpresentatie en pianorecital door Albert Brussee en Martin Kaptein in Delft

Zondag 5 maart 14.30 uur

Programma:

Boekpresentatie met lichtbeelden “*In het voetspoor van Liszt*” door Albert Brussee

Pauze

Recital door Martin Kaptein, piano

Ludwig van Beethoven: *Sonate in D, opus 28* (‘Pastorale’)

Franz Liszt: uit *Harmonies poétiques et religieuses*, *Funérailles*

Sergei Rachmaninov: uit *Études-Tableaux*, opus 39 nr. 2 in a

Alexandre Skrjabin: *Vers la flamme*, opus 72

Locatie: Pianosalon, Oude Delft 200, 2611 HH Delft; aanvang 14:30 uur.

Toegang: Een vrijwillige bijdrage wordt gevraagd. De gehele opbrengst gaat naar de pianist. Denkt u er daarom a.u.b. aan om voldoende contant geld mee te nemen!

Aanmelding voor 3 maart uitsluitend via onze penningmeester: j.verrest@Liszt.kring.nl

In het voetspoor van Franz Liszt - Twaalf zwerftochten door Europa

Wie Albert Brussee een beetje kent, weet dat hij in het verleden tijdens vakanties dikwijls de plaatsen bezocht waar Franz Liszt gewoond en gewerkt heeft. En niet zonder gevolg, want soms blijken feiten of afbeeldingen die in muziekwetenschappelijke standaardwerken gepubliceerd staan en van generatie op generatie kritiekloos worden overgenomen, niet te kloppen. Juist door op locatie onderzoek te doen wordt een publicatie persoonlijker en komen details in beeld die onderbelicht zijn gebleven.

Over verscheidene van deze excursies heeft Brussee in het verleden gepubliceerd in de vorm van tijdschriftartikelen. In het in 2022 verschenen boek *In het voetspoor van Franz Liszt – Twaalf zwerftochten door Europa* bracht Brussee de meest interessante van deze reisverslagen samen. Hij neemt de lezer mee naar Oekraïne en Zuid-Polen, naar Normandië en Bretagne, naar de badplaats Bad Eilsen bij Bückeberg, Weimar en Bayreuth, naar het Comomeer en Rome, en natuurlijk naar Hongarije en zelfs naar het huidige Turkije.

Bij zijn presentatie van circa 50 minuten, geïllustreerd met vele dia's, zal hij over zijn belevenissen op deze reizen en zijn ontdekkingen spreken. Om een verdere indruk van de inhoud van het boek te krijgen, wordt verwezen naar de boekbespreking, elders in dit bulletin.

Biografie van Albert Brussee

Na zijn gymnasiumopleiding studeerde Albert Brussee aan het Muzieklyceum te Amsterdam voor de hoofdvakken piano en schoolmuziek. Als leerling van Jaap Spaanderman, Danièle Dechenne en Ton Hartsuiker (voor moderne muziek) behaalde hij in 1971 het Einddiploma-Solospel met onderscheiding en besloot zijn pianostudie in 1974 met de Prix d'Excellence, de meest prestigieuze muziekprijs in Nederland in die tijd. Van 1971 tot 1981 trad Albert Brussee regelmatig op, uitsluitend als solist. Nadien legde hij zich in verband met focale dystonie aan zijn rechterhand als pianodocent en leraar Historische Ontwikkeling Piano aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag toe op lesgeven. Als redacteur van zowel het *Piano Bulletin* van EPTA-Nederland als het *Tijdschrift van de Franz Liszt Kring* publiceerde hij een groot aantal artikelen van muziekhistorische en pianopedagogische aard, ook in Engelse, Duitse, Hongaarse en Amerikaanse bladen.

Door zijn reconstructie en uitgave van

vroege versies van Liszts pianocycclus *Harmonies poétiques et religieuses*, tezamen met twintig nog niet eerder gedrukte klavierstukken, heeft Albert Brussee vooral als Liszt-kenner naam gemaakt. Daarnaast componeert hij pianomuziek in romantische stijl. De laatste jaren treedt Albert Brussee weer vaker voor het voetlicht, zowel in lecture-recitals als lezingen. Hij bracht tot op heden acht cd's uit, die in vele tijdschriften en dagbladen lovend werden besproken.

Biografie van Martin Kaptein

De uit Nederland afkomstige pianist en musicus Martin Kaptein heeft naast muziek ook een voorliefde voor filosofie. Een van Martins projecten die muziek en filosofie verenigen is de Scriabin Club. Het doel van de Scriabin Club is het creëren van een gemeenschap waar gesprekken over kunst en het leven plaatsvinden en gelijkgezinden worden samengebracht. Daarnaast staat het creëren van een muziekschool en leeromgeving van de hoogste kwaliteit voor pianolessen en algemene culturele vorming centraal.

Martin heeft deelgenomen aan vele pianowedstrijden en masterclasses. In 2015 won hij de eerste prijs op het beroemde St. Cecilia International Piano Competition in Porto, Portugal, waarvoor hij in de daaropvolgende jaren opnieuw werd uitgenodigd voor solorecitals. In 2019 won Martin met zijn trio het kamermuziekconcours van het ArtEZ Conservatorium in Zwolle. In 2021 werd hij uitgenodigd voor de exclusieve "Feuerwerk" Piano Academy in Einbeck, Duitsland.

Martin studeerde bij gerenommeerde musici en docenten als Mikhaïl Markov (RU), Elena Golovinskaya (RU), Frank van de Laar (NL), Vitaly Samoshko (UA) en Alessandra Brustia (IT). Martin is zelf ook een gepassioneerde pianodocent en ziet zichzelf als onderwijzer in de brede zin van het woord.

Pianorecital door Radu Ratering in Delft Zondag 16 april, 14.30 uur

Programma

Joseph Haydn - *Pianosonate in Es, hob. XVI:49*
Frédéric Chopin - *Barcarolle, opus 60*

Pauze

Franz Liszt - *Die Zelle in Nonnenwerth, S. 534*
(3de versie)
Schubert Liszt/Liszt - *Du bist die Ruh, S. 558/3*
Franz Liszt - uit *Années de pèlerinage, troisième année: Les jeux d'eau a la Villa d'Este, S163/4*
Franz Liszt - uit *Deux légendes, S.175, nr. 2 Saint François de Paule marchant sur les flots*

Locatie: Pianosalon, Oude Delft 200, 2611 HH Delft; aanvang 14:30 uur.

Toegang: Een vrijwillige bijdrage wordt gevraagd. De gehele opbrengst gaat naar de pianist. Denkt u er daarom a.u.b. aan om voldoende contant geld mee te nemen!

Aanmelding voor 3 maart : uitsluitend via onze penningmeester: j.verrest@#liszt.kring.nl

Biografie Radu Ratering

Radu Ratering (2004) is een Nederlands-Roemeense pianist. Hij begon op zevenjarige leeftijd met pianospelen nadat hij Radu Lupu een recital had horen geven in het Koninklijk Concertgebouw in Amsterdam. Op tienjarige leeftijd begon hij met lessen aan de Sweelinck Young Talent Academy aan het Conservatorium van Amsterdam. Daar studeerde hij bij Marjes Benoist en Nino Gvetadze en momenteel is zijn hoofdvakdocent Frank van de Laar.

Radu won diverse prijzen op verschillende concoursen, waaronder een eerste prijs op het International Steinway Concours in 2016, een eerste prijs op het Prinses Christina Concours in 2017, in datzelfde jaar ook de eerste prijs op het Koninklijk Concertgebouwconcours in Amsterdam. Meest recentelijk won hij in september 2022 het NLiszt concours in Utrecht.

Nadat hij in 2018 deelnam aan het Internationale Robert Schumann-concours in Düsseldorf, werd hij door Andrea Bonatta uitgeno-

digd om naar zijn beroemde Eppan Piano Academy te gaan, die vele grote pianisten heeft voortgebracht. Radu heeft masterclasses gevolgd bij onder anderen Hannes Minnaar, Diane Andersen, Jan Wijn, Yingdi Sun, Leslie Howard en Andrea Bonatta.

Radu speelde meerdere malen met orkesten als het Philharmonisch Zuid-Nederland, het Radio Filharmonisch Orkest en het Residentie Orkest. Hij heeft ook concerten gegeven in o.a. Roemenië, Italië, Duitsland, Zwitserland, Spanje, Oostenrijk en België.

Radu Ratering.

Kennismaking met ons nieuwe bestuurslid Alexandra Kaptein

Alexandra Kaptein (1999, Enschede) begon op vijfjarige leeftijd met pianolessen. Op zesjarige leeftijd won ze al haar eerste prijs in het pianoconcours “Jugend musiziert” in Duitsland. Dit was het begin van een lange reeks van nationale en internationale pianoconcoursen door heel Europa. Zo won ze de eerste prijs in het Von Bremen Pianoconcours in Dortmund, Duitsland en in de EPTA International Piano Competition 2016 in België. Ook won ze de eerste prijs en publieksprijs in de International Piano Competition for Young Musicians in Enschede; in 2017 de Eerste Prijs, Publieksprijs en Franz Liszt Prijs in de finale van “Koffie bij de Piano” in Den Bosch, Nederland; in 2019 de eerste prijs in de Internationale Competitie ‘Silvio Bengali’ in Val Tidone, Italië.

In 2020 studeerde Alexandra cum laude af aan het ArtEZ Conservatorium in Zwolle en momenteel studeert ze bij Frank van de Laar in de Master studie aan het Conservatorium van Amsterdam, Nederland, met als bijvak Theorie der Muziek, en werkt gedeeltelijk als correpitor.

Alexandra neemt deel aan vele masterclasses en muziekfestivals in Griekenland, Italië, Polen en

Duitsland en treedt op in soloconcerten in Nederland en Duitsland. Ook was ze te horen op bij de Nederlandse klassieke radiozender van Radio 4 (AVRO/TROS).

In de afgelopen jaren heeft Alexandra deelgenomen aan de internationale Liszt-concoursen in Weimar en Utrecht. Ze is in oktober 2022 bestuurslid geworden van onze Franz Liszt Kring, waarvoor ze december 2022 ook haar eerste artikel heeft gepubliceerd.

Alexandra schrijft: “Sinds vele jaren word ik enorm geïnspireerd door Franz Liszt en zijn muziek. In mijn onderzoek: ‘Liszt as Transcriber’ (waarin Liszts pianotranscripties centraal staan), presenteer ik een kant van Liszt waarover nog veel onduidelijkheid heerst; vooral met het doel om dit door Liszt begonnen genre - en niet alleen de betekenis van de pianotranscriptie, maar vooral ook de esthetiek - te delen met het publiek. Want Liszts pianotranscripties hebben een enorme waarde toegevoegd niet alleen aan het pianorepertoire maar ook aan het begrijpen van Liszts compositieproces, omdat hij daarin teruggaat naar de onderliggende teksten en de muziek benadert vanuit een heel ander perspectief: teder en poëtisch.”

Alexandra Kaptein.

Terugblik op de herdenking “In memoriam Toos Onderdenwijngaard”

Op 2 december 2022 werd in het Koninklijk Conservatorium in besloten kring van vrienden en oud-collega's een herdenkingsbijeenkomst gehouden voor ons eind 2019 overleden bestuurslid Toos Onderdenwijngaard. Dat dit pas drie jaar na haar overlijden plaatsvond, had alles te maken met de coronapandemie. De herdenking “In memoriam Toos Onderdenwijngaard” was georganiseerd door het conservatorium waar Toos vele jaren hoofdvak piano heeft gegeven. De avond stond voor een belangrijk deel in het teken van het door Toos opgerichte en gefinancierde Adriana Jacobafonds, dat gelden beschikbaar stelt voor de afdeling Oude

Muziek, in het bijzonder voor aanschaf en onderhoud van fortepiano's.

Een van de hoogtepunten van het prachtige programma was de vertoning van de documentaire "Heilige Werkplicht", Een portret van Toos Onderdenwijngaard, gemaakt door Daniël Brüggén. Uniek van deze 32 minuten durende film is het historische filmmateriaal, gemaakt door Toos' vader, waarin we de pianiste vanaf haar prilste jeugd op bewegende beelden zien.

Link naar de film "Heilige Werkplicht", Een portret van Toos Onderdenwijngaard op YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=wAbFfKzqNKA>

De herdenkingsavond werd muzikaal opgeluisterd door het fortepianoduo Petra Somlai & Bart van Oort. Ook traden drie (oud)studenten op en waren er toespraken, onder meer door Christo Lelie namens de Franz Liszt Kring over Toos' betekenis als een van de oprichters en bestuurslid van de Franz Liszt Kring en voor de muziek van Liszt in het algemeen. Geoffrey Madge, evenals Toos oud-hoofdvakdocent aan het Koninklijk Conservatorium en vriend van Toos, vertolkte, vooral voor Toos *Widmung* van Robert Schumann in de transcriptie van Franz Liszt. De complete tekst van de toespraak van Christo Lelie volgt hiernaast.

CL

Screenshot uit de film "Heilige werkplicht" van Daniel Brüggén.

Toespraak door Christo Lelie bij de herdenking "In memoriam Toos Onderdenwijngaard"

Als voorzitter van de Franz Liszt Kring wil ik op deze herdenkingsbijeenkomst graag iets vertellen over de betekenis die ons erelid Toos Onderdenwijngaard als een van de oprichters en jarenlang bestuurslid van onze stichting heeft gehad. Zelf ken ik Toos sinds onze oprichting in 1979 en heb daarna vele jaren met haar in het Liszt-bestuur samengewerkt.

Behalve op Toos' betekenis als bestuurslid zal ik vanavond vooral ook ingaan op haar belangrijke rol voor de muziek van Franz Liszt als pianiste. Om na te gaan hoe dit begonnen is moet ik u meenemen naar de jaren '70 van de vorige eeuw. Liszt had toen een slecht imago, zeker in Nederland. Men zag hem als een componist van oppervlakkige effectmuziek waarin virtuositeit en sentimentaliteit overheersten en men kende hem vooral van zijn *Tweede Hongaarse Rapsodie* en *Derde Liebestraum*, die stevast te vinden waren op populair-klassieke langspeelplaten. Toos daarentegen ontdekte dat Liszt de schepper is van een buitengewoon groot, veelzijdig en muzikaal grensverleggend oeuvre. Als eerste in ons land ging zij zich op grote schaal presenteren in geheel aan Liszt gewijde concertseries in degelijk toegelichte thematische programma's.

Toos had de stellige overtuiging dat Liszts muziek in de moderne tijd alleen kon landen, als niet alle aandacht naar virtuositeit en individuele emoties van de vertolker gaat. "Helderheid in de weergave en eenvoud in de interpretatie, dat is mijn streven bij het pianospelen", zei ze in een interview. Haar devies, zoals afgedrukt op haar rouwkaart, was: "Eenvoud is de weg naar 't schone".

Terug naar de jaren '70. In Groot-Brittannië was het met de Liszt-receptie wat beter gesteld dan bij ons, mede dankzij het werk van de Engelse Liszt Society. In 1978 bezocht Toos een congres daarvan en ontmoette aldaar een jonge landgenoot, Ad de Roij, die even begeistert van Liszt was als zijzelf. In Londen bespraken zij dat het hoogtijd werd dat er in Nederland een soortgelijk Liszt-gezelschap kwam en besloten dit op te gaan richten.

Binnen zeer korte tijd was een stichtingsbestuur geformeerd, waar Toos zitting in had. Op 2 februari 1979 vond in Utrecht ten huize van Ad de Roij het drukbezochte oprichtingsconcert van de Franz Liszt Kring plaats. Hierna volgde een reeks huisconcerten die tot de dag van vandaag doorloopt.

Een van de eerste pianisten die in 1979 daarin optrad, was de jonge Martyn van den Hoek. Toos was zeer onder de indruk van zijn Liszt-spel. Ze herkende in hem de ware Liszt-geest. Vanaf dat moment gingen Toos en Martyn samen vierhandige werken van Liszt spelen, waarvan direct een langspeelplaat uitkwam. Toos en Martyn werden hartsvrienden tot de dood hen scheidde. Toos was het ook die in 2017 voorstelde om Martyn te vragen voor de toen vacante functie van bestuursvoorzitter, een uitdaging die hij graag aanging. Helaas werd hij al heel snel ernstig ziek. Martyn zou hier vanavond zeker geweest zijn en gespeeld hebben, als hij in augustus jongstleden niet na een lang ziekbed veel te jong was overleden.

Door de daadkracht van het toenmalige bestuur, kwam de Franz Liszt Kring in 1980 al heel snel op de nationale kaart te staan met een eerste van een reeks Liszt Festivals in Muziekcentrum Vredenburg. Die groots opgezette, meerdaagse festivals droegen sterk bij aan het bekender maken van Liszts oeuvre. Nog meer invloed hierop had het Internationaal Franz Liszt Pianoconcours, waarvan de eerste editie op initiatief van de Franz Liszt Kring in het Lisztjaar 1986 werd gehouden en door Martyn van den Hoek gewonnen.

Ondertussen gingen deze ontwikkelingen voor Toos te snel én de verkeerde kant op. Ze vond dat de inhoudelijke, wetenschappelijke verdieping van Liszts muzikale gedachtegoed te weinig aandacht kreeg. Daarom verliet ze in 1985 ietwat gedesillusioneerd het bestuur.

Omdat wij dit betreunden gingen wij ons beijveren om Toos in ons midden terug te halen. Dat deden wij door haar een recital aan te bieden in het Liszt Festival van 1989.

Een jaar later organiseerde Toos op eigen initiatief, maar samen met mij, een driedelige Liszt-cyclus in de Rotterdamse Laurenskerk. Ze vroeg mij om daarin de grote orgelwerken van Liszt te spelen, die zij direct erna in de pianoversie liet horen. Toen wij vervolgens haar terug in het bestuur vroegen, stemde ze daarin volmondig toe.

Sindsdien trad zij regelmatig op in onze huisconcerten en festivals en stelde haar huis open voor try-out-concerten door Nederlandse kandidaten van het Liszt-concours. Tot haar overlijden bleef ze adviseerend bestuurslid en een beetje het 'geweten van de Liszt Kring.

In haar laatste levensjaren ging Toos de Liszt Kring structureel financieel ondersteunen, volstrekt

anoniem, en na haar overlijden bleek dat zij onze stichting met een mooi legaat had bedacht.

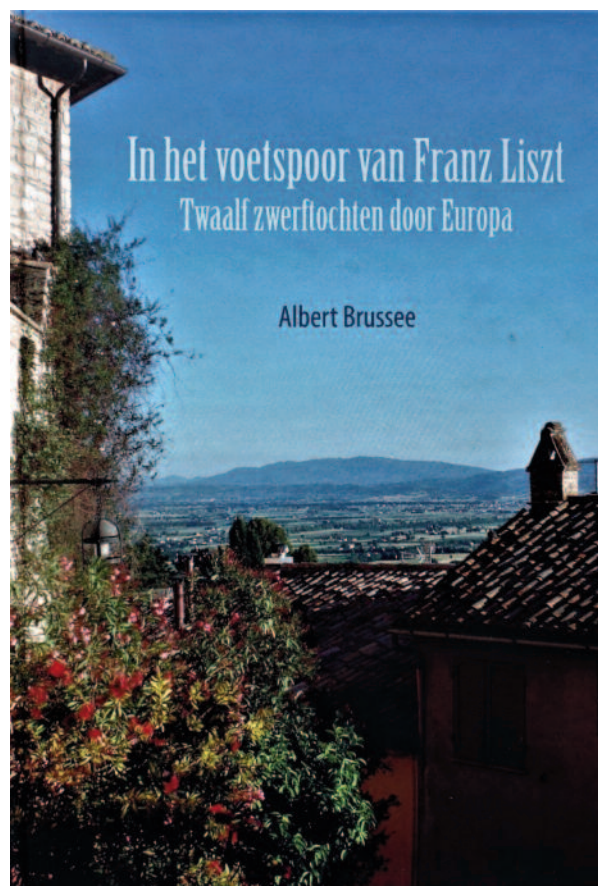
Ik durf te stellen dat zonder Toos Onderdenwijngaard er geen Liszt Kring zou zijn geweest en dat de Nederlandse muziekliefhebber misschien nog steeds niet verder zou zijn gekomen dan die *Hongaarse Rapsodie* en de *Derde Liebestraum* en *La Campanella*. Er is de afgelopen decennia in de Liszt-receptie veel ten goede veranderd, maar er blijft werk aan de winkel. Geïnspireerd door het pionierswerk van Toos gaan wij daar - in haar geest - onverminderd mee door.

CL

Boekbespreking

Albert Brussee, In het voetspoor van Franz Liszt – Twaalf zwerftochten door Europa

In 2021 verscheen Albert Brussee's boekje *Met Franz Liszt en Marie d'Agoult over de Alpen – een reisverslag*. Een jaar later publiceerde Brussee een soortgelijk, maar veel dikker reisboek. Het bevat twaalf hoofdstukken, elk gewijd aan een bepaald land of een streek in Europa, waar de auteur in de afgelopen jaren in Liszts voetsporen is getreden. Het betreft grotendeels bewerkte en verbeterde versies van artikelen die de afgelopen 25 jaar al in tijdschriften

werden gepubliceerd, de meeste in het *Tijdschrift van de Franz Liszt Kring*.

Brussee bedient zich enerzijds van het oude genre van de reisliteratuur compleet met toeristische en vaak ook interessante kunsthistorische beschrijvingen die met het eigenlijke onderwerp, Franz Liszt, weinig of helemaal niets te maken hebben. Albert Brussee stelt zijn lezers graag op de hoogte van wat hij zoal beleefde op zijn vaak avontuurlijke tochten, bijvoorbeeld in Oekraïne of in Normandië

Hij brengt deze persoonlijke reisavonturen op unieke wijze over het voetlicht met als doel: leemtes opvullen in de biografie van Franz Liszt en fouten uit de bestaande literatuur rechtzetten door zich ter plekke te laten informeren. Vrijpostig spreekt hij in de dorpjes mensen aan, belt aan bij landhuizen, en telkenmale weet hij personen te vinden die hem op het spoor brengen naar locaties waar Liszt gelogeed of gespeeld heeft en die in de Liszt-literatuur veelal onbekend zijn. Ook doet hij informatie op in lokale bibliotheekjes waar hij documenten en scripties aantreft, die via het Internet of in belangrijke muziekbibliotheken niet te vinden zijn.

In vrijwel alle hoofdstukken presenteert Brussee nieuwe, vaak belangwekkende informatie over het leven en werk van Liszt. Om de wetenschappelijke inhoud met een internationaal publiek te kunnen delen wordt ieder hoofdstuk afgesloten met een Engelstalige samenvatting (afgedrukt op chamois gekleurd papier). Met alle respect voor dit werk, vraag ik mij wel af of deze inderdaad vaak interessante muziekwetenschappelijke ontdekkingen, gepresenteerd in een bundel reisverhalen, wel de wetenschappelijke Liszt-wereld zullen bereiken.

In sommige hoofdstukken ligt het accent op de belevenissen van Brussee zelf en is de musicologische inhoud wat dun. Dat geldt zeker voor het openingshoofdstuk, gewijd aan de zoektocht naar het paleis van prinses Carolyne Sayn-Wittgenstein (Liszt laatste levensgezellin) op het platteland van Oekraïne. Hier domineren de avonturen, die overigens alleszins lezenswaardig zijn, zeker in een tijd waarin de oorlog het ondenkbaar maakt zo'n tocht nog eens te maken. De belangrijkste ontdekking van Brussee is, dat dit paleis niet het deftige landhuis in Woronowica is dat in de Liszt-literatuur soms wordt genoemd en afgebeeld. Hij ontdekte dat het om een houten landhuis ging, gelegen in het boerendorp Voronivtsi, door Liszt op zijn Frans Woronynce genoemd. Dat met heel veel moeite gevonden hebbend, ontdekt Brussee dat er van dit paleis alleen

nog een fundament resteert.

In andere hoofdstukken blijft de reiziger Brussee op de achtergrond, of is hij nagenoeg afwezig, en gaat het bijna uitsluitend over Liszt. Dan is er zoveel nieuwe informatie opgenomen, dat de muziekwetenschap het hier overneemt van het genre 'reisverhaal'.

Voor het Liszt-onderzoek het belangwekkendst en tevens het meest interessant om te lezen zijn de hoofdstukken 2, 4, 6, 10, 11 en 12, omdat hier heel veel nieuwe informatie over Liszt in te vinden is. Heel inspirerend en fraai geschreven is hoofdstuk 6, waarin Brussee de lezer meeneemt langs villa's en stadjes aan het paradijselijke Comomeer. Fascinerend is ook het laatste hoofdstuk over de onbekende episode van Liszts verblijf in Constantinopel en achtergelegen gebieden.

De hoofdstukken over de bekende Liszt-steden Weimar en Boedapest bevatten voornamelijk alom bekende informatie en vallen daardoor wellicht wat uit de toon. In Boedapest is er niet zozeer sprake van het volgen van Liszt in zijn voetsporen: het gaat meer over Albert Brussee's deels toeristische, deels zakelijke bezoeken aan die stad (hij schrijft onder meer over zijn optreden in een EPTA-conferentie en zijn gesprek met de zakelijk leider van Editio Musica Budapest over de uitgave van het door hem gereconstrueerde pianostuk *Litanies de Marie*.

Brussee heeft een gedegen, soms wat archaische overkomende, maar doorgaans zeer onderhoudende stijl die uitnodigt tot doorlezen. Het boek is extra aantrekkelijk door de grote hoeveelheid illustraties, alle *full colour* afgedrukt op gestreken papier: niet alleen reproducties van documenten, schilderijen en portretten, maar grotendeels foto's die de auteur zelf ter plekke geschoten heeft.

Een absolute aanrader, niet alleen voor de Liszt-liefhebber!

CL

(Deze bespreking verscheen eerder in iets andere vorm in Piano Bulletin 2022/3).

Albert Brussee. In het voetspoor van Franz Liszt. Twaalf zwerftochten door Europa. AB Music Productions & Editions / Brave New World Books, 2022, www.albert-brussee.nl.

Kringberichten

Van de penningmeester

De Franz Liszt Kring heeft het jaar 2022 afgesloten met een beperkte teruggang in financiële middelen. Hiervoor zijn twee redenen aan te voeren, (1) het overlijden van, en de vertegenwoordiging bij het afscheid van onze voorzitter Martyn van den Hoek en (2) het daaraan te koppelen herdenkingsconcert op 22 oktober 2022 in Schiedam.

Voor verdere informatie verwijst hij naar de website waarop een beknopte weergave van het Jaarverslag en van de jaarrekening zal worden opgenomen.

Dank aan allen die zich door hun donatie aan de Franz Liszt Kring betuigen van hun betrokkenheid.

JV

Oproep voor versterking van het bestuur

Met de komst van Alexandra Kaptein als nieuw bestuurslid is de gemiddelde leeftijd aanzienlijk verlaagd en onze daadkracht verhoogd, maar niettemin hebben wij dringend behoefte aan versterking. We doen een oproep u zich te melden, als u belangstelling heeft ons in het mooie werk te komen versterken, als bestuurslid of als vrijwilliger. Wat nodig is liefde voor de muziek van Liszt en enig organisatievermogen. Reacties mailen aan info@christolelie.nl.

Wisseling redactie Liszt Bulletin

Na geruime tijd is de redactie van het Bulletin overgegaan van het bestuurslid Albert Brussee naar de secretaris Hans Roskam, die voor deze keer bijgestaan is door Christo Lelie. Het Bestuur is Albert veel dank verschuldigd voor zijn vele werk en nauwgezette redactie.

Redactie: Hans Roskam, Christo Lelie

Lay-out: Joop Berkhout

Het bestuur van de Franz Liszt Kring wordt gevormd door: Christo Lelie – voorzitter, hoofdredacteur van het *Tijdschrift van de Franz Liszt Kring*; Hans Roskam – secretaris; Johan Verrest – penningmeester; Leden: Albert Brussee, Martin Kaptein (sponsorwerving).

Bankrekening NL07 RABO 0365512613 ten name van Stichting Franz Liszt Kring
Bank Identificatie Code (BIC): RABONL2U

Stichting Franz Liszt Kring, Secretariaat: Hans Roskam, Bachstraat 39, 2324 GK Leiden

E-mail: info@lisztkring.nl

www.lisztkring.nl